

Уул уурхайн салбарын байгаль орчны сайн засаглал

Д.Бямбажав ба бусад. 2016. "Хариуцлагатай уул уурхай" сургалтын гарын авлага. НҮБХХ-аас доорх хэсгийг оруулав.

Байгаль орчны засаглал

Уул уурхайн салбар дахь байгаль орчны засаглал гэдэг нь байгаль орчны менежментийн стандарт, журмуудыг тодорхойлж, тэдгээрийг бүх түвшинд мөрдүүлдэг тогтолцоо бөгөөд үүнд албан ёсны дүрэм журам, албан ёсны байгууллагуудаас гадна иргэдийн идэвхтэй үйл ажиллагаа, шүүн таслах үйл явц зэрэг мөн багтдаг. Байгаль орчны засаглалын бас нэгэн тодорхойлолтод үүнийг “улс төрийн оролцогчид байгаль орчны арга хэмжээ, үр дүнд нөлөөлдөг дүрэм журам, механизм болон байгууллагуудын цогц” гэсэн байдаг (Lemos and Agrawal 2006).

(References: Lemos MC, Agrawal A (2006) Environmental governance, governance annual reviews environment resources, Annual Reviews, School of Natural resources and Environment, University of Michigan, pp. 298–303; Harashima Y (2000) Environmental governance in selected Asian developing countries. Institute for Global Environmental Strategies 1(1): 193–194)

Байгаль орчны сайн засаглал тэгвэл ямар байх ёстой вэ? Heldeweg (2005) хэмээх судлаач байгаль орчны сайн засаглалын жишээ болгож Европын байгаль орчны хууль, бодлогыг авч үзсэн байдаг. Байгаль орчны сайн засаглал нь нээлттэй, оролцоотой, хариуцлагатай, үр дүнтэй байхаас гадна мөн хоорондоо уялдаатай байх гэсэн таван зарчимд тулгуурладаг бөгөөд дараах хэсгүүдээс бүрдэнэ:

- Байгаль орчны мэдээллийн хүртээмжтэй байдал, олон нийтийн оролцоог хангах
- Байгаль орчны хэргүүдийг шүүх хэрхэн шийдсэн мэдээлэл хүртээмжтэй байх

- Байгаль орчны бодлогод хариуцлага тооцох зарчимд урьдчилан сэргийлэх, бохирдуулагч өртгийг нь даах зэрэг байгаль орчны зарчмуудыг тусгасан байх
- Хэвтээ арга хэрэгслүүдийг түлхүү хэрэглэсэн байх /салбарын дотоод, салбар дундын/
- Салбарын бодлогууд хоорондоо уялдсан байх

(References: Heldeweg, M. A. (2005). *Towards good environmental governance in Europe. European Environmental Law Review, January, 2-24.*
<http://www.kluwerlawonline.com/abstract.php?area=Journals&id=EELR2005001>)

Түүнчлэн НҮБ-ын Байгаль Орчны Хөтөлбөр (UNEP) нь, байгаль орчны сайн засаглалд төр засаг, төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшил, иргэний нийгэм зэрэг байгаль орчинд нөлөөлдөг бүхий л оролцогч талуудын үүргийг хамруулдаг гэжээ.

(<http://www.unep.org/environmentalgovernance/>).

Хариуцлагатай уул уурхайн төлөөх байгаль орчны засаглал

Дээрх зарчмуудын хүрээнд хариуцлагатай уул уурхайн төлөөх байгаль орчны засаглалын дараах асуудлуудыг авч үзье:

- Олон улсын стандарт болон сайн дурын дүрэм журмууд
- Бодлого тодорхойлох, зохицуулалт хийх төрийн байгууллагууд
- Гол хууль тогтоомж, дүрэм журмууд
- Орон нутгийн засаг захиргааны бодлого ба үялдаа
- Салбарын санаачилга болон сайн дурын дүрэм журмууд
- Иргэдийн идэвх
- Шүүн тогтоох үйл ажиллагаа

Олон улсын стандарт болон сайн дурын дүрэм журмууд

Уул уурхайн компаниуд өөрийн үйл ажиллагаандаа байгаль орчны нөлөөллөөс сэргийлэх, түүнийг багасгахад ямар арга хэмжээ авах талаар удирдамж өгдөг олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн тогтвортой байдлын хэд хэдэн стандартууд байдаг. Эдгээр нь голдуу сайн дурын, заавал мөрдөх шаардлагагүй стандартууд бөгөөд дэлхийн шилдэг компаниуд, уул уурхайн салбарт хариуцлагагүй ажилласнаар зөрчил, сөргөлдөөн нэмэгдэж тэдний бизнест сөрөг нөлөө үзүүлж байгаад анхааран эдгээр стандартуудыг тогтоож үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлдэг болжээ. Санхүүгийн болон олон улсын зээлдэгч байгууллагууд ч бас өдгөө ийм стандартуудыг ашигладаг болсон бөгөөд компаниудад уул уурхайн төслүүдээ санхүүжүүлэхээр зээл авахыг хүсэхэд эдгээр стандартуудыг дагаж мөрдөхийг шаарддаг. Байгаль орчны зарим чухал стандартуудыг дор танилцуулав.

Ерөнхий стандартууд	Танилцуулга
ISO стандартууд	ISO 14001 нь байгаль орчны менежментийн системд удирдамж өгч, магадалдаг. Уг стандарт 2004 онд боловсруулагдсан бөгөөд үүнд компанийн бодлого, төлөвлөлт, үйл ажиллагаа болон

	<p>төрийн журмуудыг дагаж мөрдөхөд компани ямар арга хэмжээ авахыг энэ стандартад тайлбарласан байдаг. Энэ стандартыг байгууллага дотооддоо ашиглаж ажлынхаа явц дарааллын журмандаа тусган хэрэгжүүлэх бөгөөд эдгээр нь байгаль орчны менежментийн цогц систем болдог аж. ISO 14001 нь техникийн стандарт биш тул энэ нь хууль, журамд тусгагдсан байгаль орчны техникийн шаардлагуудыг орлож чадахгүй. Мөн энэ нь байгууллагуудын ажлын үр дүнг үнэлдэг стандартуудыг тогтоодоггүй. Монгол улсад Эрдэнэт ХХК нь ISO 14001-г 2007 онд хэрэгжүүлснээр уул уурхайн салбарын анхдагч компани болж байсан юм.</p>
<p>ОУСК (Олон улсын санхүүгийн корпораци)-н байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны стандарт</p>	<p>Эдгээр стандарт нь ОУСК-н зээлдэгч нар, байгаль орчны болон нийгмийн эрсдэлээ удирдах хариуцлагыг тогтоож өгдөг. ОУСК-н байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны энэхүү стандартыг уул уурхайн олон компаниуд мөрдөж өөрийн үйл ажиллагааны байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлээ зохицуулдаг. ОУСК-н байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны стандартад байгаль орчин ба нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ ба менежментийн систем, бохирдлоос сэргийлэх ба багасгах, биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах зэрэг нийт 8 сэдэв бүхий стандартууд ордог. Хэрэв зээл авсан компани ОУСК-н байгаль орчин, нийгмийн энэхүү стандартыг хангахгүй байгаа нь тогтоогдвол ОУСК нь тус уул уурхайн компаниас тодорхой хугацаанд залруулах арга хэмжээ авахыг шаардаж, үүнийг тус компанитай харилцах санхүүгийн харилцааны нөхцөл болгодог. Монгол улсад Оюу Толгой ХХК нь ОУСК-н зээлдэгч бөгөөд эдгээр стандартыг дагаж мөрдөх үүрэг авсан байдаг.</p>
<p>Тогтвортой хөгжлийн төлөөх Олон улсын Уул уурхай, металын зөвлөлийн зарчмууд</p>	<p>Тогтвортой хөгжлийн төлөөх уул уурхайн салбарын баримтлах 10 зарчим</p>
<p>ЕСБХБ (Европын сэргээн босголт хөгжлийн банк)-ны үр дүнгийн шаардлагууд</p>	<p>Эдгээр шаардлагуудад ЕСБХБ-ны зээлдэгчид байгаль орчны болон нийгмийн эрсдэлээ удирдах хариуцлагыг тогтоож өгсөн байдаг (ОУСК-н байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны стандартын адилаар). Тус банк нь хариуцлага тооцох механизм болох Төслийн гомдлын механизм (РСМ)-г нэвтрүүлсэн бөгөөд үүгээр тус банкны санхүүжүүлсэн төслүүдийн талаарх гомдлуудыг хүлээн авч, үнэлж дүгнэдэг. Тухайлбал: 2015 онд РСМ нь ЕСБХБ-аас санхүүжүүлсэн, Говь-Алтай аймагт олборлолт хийж буй Алтайн Хүдэр компаний уурхайг шалгана гэдгээ мэдэгджээ. Тус уурхайгаас хохирсон малчдаас гомдол ирсний мөрөөр энэ шалгалт хийгдэх болжээ.</p>
<p>Тодорхой чиглэлийн стандартууд</p>	<p>Танилцуулга</p>
<p>Цианидын журам</p>	<p>Энэ нь алтны олборлолт, цианидын үйлдвэрлэл, тээвэрлэлт эрхэлдэг компаниудын сайн дурын санаачилга юм (www.cyanidecode.org). Монгол улсад Бороо Гоулд ХХК нь 2013</p>

	онд Цианидын кодыг бүрэн дагаж мөрддөг гэсэн магадалгаа авчээ.
Олон улсын цөмийн энергийн агентлагийн олборлолттой холбоотой аюулгүй байдлын стандартууд	Эдгээр стандартуудад цөмийн цацраг, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хог хаягдлын менежментийн зарчмуудыг тусгасан байдаг бөгөөд дэлхийн хаана ч үйлчилдэг.
Мөнгөн усны талаарх Минаматагийн конвенц	Үүнд шинээр мөнгөн ус олборлохыг хориглох, одоогийн олборлолтыг шат дараатайгаар “тэтгэвэрт гаргах” мөн алтны бичил уурхайд мөнгөн усыг хэрэглэх зааврыг тусгасан байдаг. Монгол улс 2013 онд уг конвенцид нэгджээ.